

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za južnoslavenske jezike i književnosti
Katedra za slovenski jezik i književnost

Diplomski rad

MODERNISTIČKA PROZA IVANA CANKARA

Studentica: Željka Klakočar

Mentor: Prof. dr. Zvonko Kovač

Zagreb, rujan 2013

SADRŽAJ

1	Uvod	1
1.1	Kontekstualizacija u europsku modernu	1
1.2	Predstavnici moderne	3
2	Slovenska moderna	7
2.1	Predstavnici slovenske moderne	8
3	Ivan Cankar – Životopis	12
3.1	Književni razvoj Ivana Cankara	13
3.2	Cankarova djela	16
4	Cankarovi modernistički počeci	18
4.1	Cankar u Beču	20
4.2	Utjecaj i odraz moderne na Cankarova djela	23
5	Kratki pregled „Vinjeta“	26
5.1	Kritika „Vinjeta“	29
6	Cankarovi širi oblici – Proza između „Vinjeta” i romana „Na klancu“	30
7	Cankarovi romani	32
7.1	Novela – roman	33
7.2	Pripovijest – roman	33
7.3	Tematika Cankarovih romana	34
7.4	Dijalektika žudnje (hrepenenja)	36

7.5 Što je moderno u Cankarovim romanima?	37
7.6 Roman Kuća Marije Pomoćnice	39
7.7 Roman Nina	43
8 Sažetak	46
9 Popis literature	49

1 UVOD

1.1 KONTEKSTUALIZACIJA U EUROPSKU MODERNU

Moderna obilježava razdoblje od 90-tih godina 19. Stoljeća do početka I svjetskog rata (1899.-1918.). Naziv moderna nastao je latinske riječi modernus što znači nešto novo, moderno, aktualno. Moderna nije jedinstven pokret, sam termin moderna javio se 80-tih godina u njemačkoj književnosti označavajući nastojanja mladih stvaraoca okrenutih protiv pozitivizma u filozofiji i realizma u umjetnosti. Ona je različito obilježena u različitim zemljama; npr. U Austriji pjesnici propagiraju individualnost i umjetnost dok je u Francuskoj modernizam simbolističkog smjera. Simbolizam predstavlja traženje tajanstvene realnosti odnosno stvarnosti koja je skrivena iza vidljivih pojmova odnosno simbola. Ti simboli mogu biti dvoznačni ili višeznačni no najčešće su nerazumljivi. U sjevernim zemljama naglašena je pojava psihologizma i mistike.

Istovremeno u likovnoj umjetnosti prevladava impresionizam u Francuskoj, a u Njemačkoj secesija. Međutim, pored raznovrsnosti postoje i neke osnovne karakteristike moderne: **bježanje od stvarnosti i okretanje unutrašnjem čovjekovom životu, dakle traženje subjektivnog „ja”, pesimizam i individualizam, isticanje osjećaja i subjektivnosti i traženje svega novog i iracionalnog.**

Moderna se dakle bavi mističnim, iracionalnim i spiritualnim vidovima stvarnosti. Njeni umjetnici, koji se suprotstavljaju realizmu zapravo na svoj način oživljavaju romantizam, stoga se ovaj period u teoriji književnosti označava kao neoromantizam. Moderni stvaraoci iznad svega poštuju individualni doživljaj i osobno tumačenje i oni ne samo da su ispreplitali više stilskih tendencija u jednom djelu, nego čak i njihova parola glasila: “svako na svoj način, svako prema svom viđenju i razumijevanju svijeta”. Među umjetnicima moderne vladala je

još jedna parola: „da art pur la art“- „umjetnosti radi umjetnosti“ - što znači da su umjetnici smatrali da se umjetnost ne smije podređivati nikakvoj političkoj strukturi, umjetnost treba postojati i stvarati zbog umjetnosti. Također su smatrali da treba stvarati iznad zadanih granica; umjetnik sam sebi zadaje kakav će oblik koristiti (npr. Slobodni stih.)

Za razliku od prethodnog razdoblja, realizma, u kojem je dominirao roman, u moderni prevladava kraći oblik proze – crtice, novele; što jednostavnije to bolje.

U toku moderne razvijalo se nekoliko struja (smjerova) koji su na svoj način bili specifični:

DEKADANCIJA - fragmentarno propadanje, traženje ljepote u bolesnim, izopačenim oblicima te otpor (pobune) prema ispraznosti građanske kulture. U književnosti to je zasićenje, umor prema svemu, živčanost, bliskost, razvrat.

NEOROMANTIZAM – oživljavanje romantizma iz 19. stoljeća - naglašava pjesnikovu dušu i njenu osjetljivost, poetičnost.

PARNASIZAM - javio se nakon romantizma i trajao sve do simbolizma, pjesnički pokret koji se je zalagao za larpurlartizam, isticao važnost metričke forme i povratak klasičnim uzorima.

SIMBOLIZAM – traženje realnosti iza vidljivih pojmova tj. simbola koji se najčešće dvoznačni ili višeznačni, nerazumljivi.

IMPRESIONIZAM – umjetnički smjer (druga polovica 19. stoljeća) koji stavlja težište na neposredni i subjektivni doživljaj i svoju svrhu vidi u realizaciji i slobodnoj interpretaciji najneposrednijih umjetnikovih dojmova.

EKPRESIONIZAM – umjetnički pravac s početka 20. stoljeća, negira realizam i impresionizam kao puke odraze stvarnosti te teži za izražavanjem unutrašnjeg umjetnikovog svijeta, snažnom projektivnom interpretacijom objekta u grubim kontrastima i izobličnostima, mračnim alegorijama, dramatičnim prikazama čovjekove izgubljenosti i bespomoćnosti.

Bez obzira na stilsku orijentaciju pojedinih stvaralaca iz doba moderne, na njihove ideje, motive i građu, snažno su utjecali filozofi iracionalizma, metafizičke i spiritualizma. Posebno jaki utjecaj na modernu su izvršili: Arthur Schopenhauer, Fridrich Wilhelm Nietzsche, Ralph Waldo Emerson i Henri Bergson. Značajni su bili također engleski filozof Thomas Carlton, njemački Eduard von Emerson, a poseban način Richard Wagner. Prvi puta na europsku literaturu utječu i američki mislioci i stvaraoci. Iako se smatra da je moderna započela potkraj 19. stoljeća, njeni korijeni su se javili mnogo ranije, u 60-tim godinama 19. Stoljeća, u pjesništvu Charles Bourdelaire koji predstavlja prekretnicu ne samo u francuskoj književnosti nego i znatno šire. Sam Bourdelaire svoju poeziju naziva modernom, a njegovi sljedbenici ga uzimaju kao stvarnog začetnika simbolizma. Za njegovo ime vezuje se impresionizam i dekadencija, dva stilska pravca s kraja 19. stoljeća.

Na južnoslavenske književnosti europska moderna različito utjecala; hrvatska i slovenska književnost bile su orijentirane prema njemačkoj književnosti (dekadencija, simbolizam, psihologizam, secesija) dok je srpska književnost bila okrenuta francuskoj književnosti (parnasizam, simbolizam).

1.2.PREDSTAVNICI MODERNE

FRANCUSKA

Charles Boudelaire – simbolist, dekadent; pjesnik, kritičar, prevoditelj; „pjesnik moderne civilizacije čije djelo izvorno govori čovjeku 20. stoljeća“; djela „Cvjetovi zla“, Spleen Pariza“ su na granici modernog i tradicionalnog, kroz pjesme se provlači tema čovjekovog neshvaćanja biti stvari, pjesnik se kreće u apstraktnom svijetu, miješaju se osjećaji;

Arthur Rimbaud – simbolist, dekadent; pjesnik; vrhunac izraza postiže pjesmom u prozi „Iluminacije“, koja najviše odgovara njegovom eliptičkom i egzotičnom stilu. U 21. godini potpuno napušta poeziju (Pijani brod, Sezona u paklu);

Stephane Mallarme – simbolist, dekadent; pjesnik, esejist, prevoditelj. Zagovornik „čiste poezije“ i „orfičke ekslikacije zemlje“. U svoje vrijeme nazvan „princ pjesnika“. Imao je veoma značajan utjecaj na pjesništvo 20. stoljeća. Djela: „Poslije podne jednog fauna“.

Marcel Proust – simbolist, dekadent; romanopisac; u sedam romana ciklusa „U potrazi za izgubljenim vremenom“, specifičnim asocijativnim prosedeom gradi složenu filozofiju vremena, doživljava „trajanje vremena“ koje suprostavlja prolaznosti, a sjećanjima i osjećajnosti daje dimenziju svevremenosti. Proustovo je djelo glavno izvorište cjelokupne moderne prozne književnosti 20. stoljeća.

ENGLESKA – IRSKA

Oskar Wilde – simbolist, dekadent, neoromantičar; majstor blistavo duhovitih paradoksa u komedijama iz društvenog života viktorijanske ere „Lepeza Lady Windermere“ i „Važno je zvati se Ernest“ te roman „Dorian Gray“ koji je sam po sebi građen na paradoksalan način (lažna mladolikost, faktičko starenje). Također je autor romantičnih alegorija u formi bajke „Sretni princ i druge bajke“. Predstavnik engleskog larpurlartističkog pokreta.

James Joyce – simbolist, dekadent; utemeljitelj romana „toka svijesti“ kojem je bitno utjecao na razvoj prozne književnosti 20. stoljeća.

NJEMAČKA – AUSTRIJA

Rainer Maria Rilke – simbolist, dekadent; paneuropejac senzibilitetom i životom (rođen u Pragu, školovao se u Njemačkoj, živio u Francuskoj, Rusiji, Italiji, Danskoj, Švedskoj, Belgiji, umro u Švicarskoj). Rafirmiranim lirskim izražajem znatno obogatio njemačku poeziju i njemački jezik, sjetnim sumornim ugođajem izrazio duh europske umjetnosti i misaone dekadencije na počecima moderne „Devinske elegije“, „Soneti Orfeju“.

Thomas Mann – simbolist; klasik njemačkog romana 20. stoljeća. Teme su mu raslojavanje njemačke građanske obitelji, odnos između umjetnosti, duhovnog života i životne stvarnosti („Buddenbrookovi“, „Smrt u Veneciji“, Dr. Faust“, „Čarobni brijeg“). Dobitnik Nobelove nagrade za književnost 1929. godine.

Hermann Hesse – simbolist; pjesnik i romanopisac „Igra staklenim perlama“, „Narcis“ i „Zlatousti“; udubljuje se u dualizam između kontemplativnog i aktivnog života. Dobitnik Nobelove nagrade za književnost 1946. godine.

Franz Kafka – simbolist, dekadent; jedan od najosebujnijih književnika 20. stoljeća. U romanima „Proces“, „Amerika“, „Zamak“ i pripovijetki „Preobražaj“ izražava viziju tjeskobe, mučnu atmosferu bespomoćnosti pojedinca ulovljenu u zamku krute birokracije, politike i prijetnje sveprisutne vlasti i konvencija.

RUSIJA

Aleksandar Aleksandrovič Blok – simbolist; pjesnik i dramatičar; slavan po poemi „Dvanaestorica“ u kojoj na čelu revolucionara korača Isus Krist.

Vladimir Vladimirovič Majakovski – pjesnik futurist te pjesnik nove revolucionarne poezije. Pisao i satirične komedije „Stjenice“, „Hladan tuš“.

Anton Pavlovič Čehov – tvorac ruske moderne drame u kojoj je ugođaj važniji od dramskih sukoba i efekata „Galeb“, „Tri sestre“, „Ujak Vanja“, majstor moderne novele gdje lakonskom preciznošću prodire do skrivenih motiva i osobina svojih likova „Stepa“, „Dama s psićem“.

AMERIKA

Edgar Allan Poe – simbolist; pjesnik, književni teoretičar i kritičar, novinar, začetnik kratke kriminalističke priče i novele s elementima mistike i sažetog stila neočekivanih poanti „Ubojstvo u ulici Morgue“, „Zlatni skarabej“, „Maska crvene smrti“. Poezija mu je prepuna bizarnih metafora dotjerane forme i mistično-romantičarskih ugođaja „Gavran“, „Annabel Lee“. Prvi američki književnik koji je imao značajan utjecaj na europsku književnost (Malarne, Boudelaire).

Walt Whitman – simbolist; pjesnik, novinar, esejist; glavno djelo „Vlati trave“ je zbirka pjesama u slobodnom stihu, himnička slava individualizmu, slobodi, Americi, demokraciji, bratstvu svih ljudi, proročkoj misiji pjesnik. Među esejima ističe se „Demokratski vidici“. Imao je brojne sljedbenike u američkom pjesništvu i utjecao je na europsku književnost.

2 SLOVENSKA MODERNA

Početak moderne u Sloveniji smatra se izlazak Cankarove „Erotike“ i Župančičeve „Čaše opojnosti“ 1889. godine, a završetkom moderne smatra se Cankarova smrt 1918. godine (kada je završio i I svjetski rat).

Za vrijeme moderne Slovenija je još uvijek bila pod Austro-Ugarskom vlašću. Slovenci su bili negativno nastrojeni prema takvoj državi. U Sloveniji toga doba kao društvene pojave dominirale su industrijalizacija i sa sve većim iseljavanjem stanovništva. U Koroškoj i Štajerskoj sve se više povećavao nacionalni-imperijalistički utjecaj, dok je u Primorskoj nastupao talijanski iredentizam (političko rovarenje protiv države). Sve češće demonstracije protiv Nijemaca i Talijana bile su odgovor na rješavanje narodnog pitanja. U to doba vladale su tri političke stranke:

- Katolička narodna stranka (klerikalna) – zastupala bogate seljake
- Jugoslavenska socijaldemokratska stranka – koja je zastupala proletarijat
- Narodna napredna stranka (liberalna) – zastupala stranog čovjeka

Sva ta previranja na političkom planu utjecala su na mlade dolazeće umjetnike koji su se u svemu tome pokušavali pronaći, riješiti nacionalno pitanje, pratiti događaje u Europi. Poput brojnih mladih intelektualaca i mladi Ivan Cankar istupao usvojim predavanjima i iznosio svoje stavove o trenutnom političkom stanju. Za njega je stanje u državi prije svega bilo političko pitanje. Mada je Slovenija imala problem rješavanja nacionalnog pitanja na umjetničkom planu nije zaostala za Europom.

U to doba dosegla je Europu; preuzima europska strujanja, ali svoj specifičan način. Ta svoja razmišljanja, svu tu besmislenost, bludnje, nerazumnost spaja sa slovenskim krajolikom i načinom života. Kao i Europa ponovo obnavlja i oživljava romantizam; oživljava osjećaje,

otvara umjetnikovu dušu poetičnost, ritmičnost koje su potisnute i zanemarene u doba realizma; preuzima Prešernov način pisanja, ali na svoj svojstven način iza bolesnog i perverzno umjetničkog doživljava; izruguje se i suprotstavlja građanskom životu (dekadencija); iza simbola tj. vidljivih pojmova, koje je teško dokučiti što označavaju, često dvosmisleni čak i višeznačni, a u više navrata nerazumljivi (simbolizam).

Iako strujanja neoromantizma oživljavaju osjećaje, ponovo se javlja lirski subjekt, strujanja dekadencije potpuno su drugačije djelovala; umjetnik je duševno umoran, prezasićen, bježi od stvarnosti u svijet umjetnosti, vlada mračno raspoloženje. Umjetnik nije ničim zadovoljan; umjetnici stoga smatraju da umjetnost postoji samo zbog umjetnosti i da za nju treba stvarati; tako je nastala parola „umjetnost radi umjetnosti“ (preuzeta iz Francuske), ta je parola za vladala cijelom modernom. Gotovo cijelom modernom je vladao takav način izražavanja da sve što se događa u duši umjetnik opisuje iznutra prema van, dok se pri kraju moderne javlja jedan smjer u kojem se umjetnik izražava, opisuje njegovo viđenje vanjskog svijeta; znači doživljava svijet izvana prema unutra.

Tokom moderne opet oživljuje lirika (ito prije svega ljubavna i osjećajna), zatim se razvija proza – kraći oblici proze – crtice, novele, a i romani, zatim drama (tragedija, komedija, farsa, socijalno – kritična drama), esejistika (eseji, rasprave, kritike, polemike).

2.1 PREDSTAVNICI SLOVENSKE MODERNE

Dragutin Kette (1876. – 1899.) – prije svega pjesnik iako je pisao i pripovijetke te basne za djecu. Za svog kratkog života surađuje u „Ljubljanskom zvonu“ i drugim časopisima. Bio je član „Zadruga“. Posthumno izlazi zbirka „Poezija“ (1900.) koju je pripremio Antun Aškerc.

Glavni motivi njegove lirike jesu **ljubav, čovjekovo postojanje i priroda.**

Uz F. Prešerna i S. Jenka, Kette je najistaknutiji slovenki autor ljubavne lirike. Socijalno osjećanje nalazi se samo u negovom sonetu „Na očetovem grobu“. Za njega je život vječna borba između ideala i stvarnosti i taj se zakon ne može promijeniti. Zato pjesnik, prema Ketteu, može samo ispovijedati to neprijateljstvo, vječni sukob, a svako socijalno i rodoljubno osjećanje, traženje pomirenja, ne može biti predmet umjetničkog stvaranja. U Ketteovoj se ljubavnoj poeziji najčešće isprepliću elementi narodnog pjesništva i impresionistički oblikovani motivi da bi na taj način izrekao potpuno autentično poetsko doživljavanje („Topola“, „Večer“). Ljubavnom se osjećanju često pridružuje impresija određenog kraja („Na trgu“) ili se pak isprepliće dvojnost duhovne romantičarske i senzualne ljubavi („Na molu San Carla“).

Josip Murn (1879. – 1901.) – pjesnik kojeg je Dragutin Kette uveo u „Zadrugu“ i u početku mu je bio pjesnik uzor. Ali Murnov svjetonazor i njegovo pjesništvo uveliko se razlikuje od Ketteova. Murn već u prvim pjesmama pokazuje da je pjesnik **naglašene osjećajnosti, impresionist, bolećiva i neodlučna osoba**. Pjesme je počeo objavljivati u listovima za omladinu, kasnije u „Ljubljanskom zvonu“ i drugim časopisima, a najčešće ih je potpisivao pseudonimom **Aleksandrov**. Pripremio je jednu pjesničku zbirku „Pesmi in romance“, koja je izašla nakon njegove smrti 1903. godine, s predgovorom Ivana Prijatelja. Osim poezije pisao je i prozu, kratke crtice i novele, ali se nije uspio razviti kao prozni pisac. Njegovo je pjesništvo pretežno lirsko. Napisao je nekoliko balada i romanca u epsko-lirskom duhu slovenske moderne. U Murnovoj lirici dominiraju motivi prirode, refleksijski motivi, dok su ljubavni motivi nešto rjeđi. Posebno mjesto u njegovom pjesništvu imaju „seoske pjesme“.

Oton Župančič (1878. – 1949.) – stvaralaštvo Otona Župančiča primarno određuje pjesništvo, iako je pisao i drame, eseje i kritike te uz to prevodio djela gotovo svih europskih književnosti. U početku su Župančičevi pjesnički uzori romantičari, a zatim se sve više oduševljava Aškercom te slovenskim i ukrajinskim narodnim pjesmama. Dobro je poznavao

hrvatsko i srpsko usmeno narodno stvaralaštvo. Nakon dolaska u Beč (1896.) zahvatio ga je snažan utjecaj europskog neoromantizma, naročito francuskog simbolizma i dekadencije, koji su ga, naročito dekadencija, potaknuli na izražavanje osjećajnog individualizma, kajanja zbog životnog nihilizam, melankolije, otpora lažnom moralu. Uza sve to posebno je bio otvoren zvučnim, ritmičkim i metaforičkim elementima dekadencije. Pod tim je utjecajem sazrela Župančičeva zbirka „Čez plan“ (1945.), „Samogovori“ (1908.), „V zarje Vidove“ (1920.). U zbirci „Zimzelen pod snegom“ (1945.) nekadašnji simbolist postaje umjereniji, okrenut tradiciji (Prešernu), racionalno osjećajni pjesnik.

Dok je Župančič u nekim pjesničkim zbirkama bio vrlo otvoren europskim kretanjima, njegovo se dramsko stvaralaštvo i po motivima i oblikom ne razvija u tom smjeru. Njegov dramski prvijenac „Noć na verne duše“ (1904.) nosi tradicije suvremenih književnih smjerova, ali u njemu ipak dominira tradicionalno. U tragediji „Veronika Desinička“ (1924.) tragično je shvaćeno tradicionalno, neki elementi primjećuju se na njezinoj formi, a dramaturgija je spoj tradicije i tek zamjetnog simbolizma.

Uz poeziju i dramu valja spomenuti i Župančičeve eseje, studije i ocjene – „L. Adamič i slovenstvo“, „Rite min metrum“. Ti su radovi aforistički, jezgroviti i misaono jasni. Resi ih posebno njegov odnos prema slovenskom jeziku koji je prisutan i u njegovim mnogobrojnim prijevodima iz stranih književnosti (Sheakspesre, Moliere, Calderon, Rostand, Hofmannsthal).

Alojz Gradnik (1882. – 1967.) – pjesnik. Pjesnički se opus Alojza Gradnika tematski i formalno može podijeliti na dva razdoblja. Prvom razdoblju pripadaju zbirke „Padajoče zvezde“ (1916.), „Pot bolesti“ (1920.), „De profundus“ (1926.). Ta je poezija neposredna, konkretna i ispovjedna, individualistička, a njezina formalna strana pokazuje da je Gradnik neoromantičarski impresionist. U drugom razdoblju, u zbirkama „Večni studenci“ (1938.), „Zlate lestve“ (1940.), „Bog in umetnik“ (1943.), „Pojoča kri“ (1944.) prevladava misaonost i meditativnost te otvorenost, religioznost idejama i sklonost klasičnim oblicima. Usprkos

spomenutim razlikama, Gradnikovu liriku s neoromantizmom povezuje subjektivnost i osjećajnost kao bitne čovjekove odrednice. Naglašavanje osobnog etosa koji se nalazi u narodu i religioznom doživljavanju, otkrilo mu je smisao patnje i produbilo želju za otkupljivanjem, a to su već oznake koje ga približavaju ekspresionizmu.

Ivan Cankar (1876. – 1916.) – pjesnik, prozaist, dramatičar. Svojim kulturnim i političkim djelovanjem Cankar je najizrazitija pojava svog vremena u Sloveniji. Nova gledišta o književnosti predstavnika europske moderne (Verlainea, Baudelaire, Maeterlincka) kao i filozofiju Nietzschea i Emersona te dekadentnu atmosferu velegrada, upoznao je za vrijeme desetogodišnjeg boravka u Beču, međutim u vlastitom stvaralaštvu on se okreće slovenskom životu. Počeo je već objavljivati kao učenik niže gimnazije, a od 1893. Do 1896. godine član je đakčkog književnog društva „Zadruga“. Nakon prve objavljene pjesme i proze (1893.) radove objavljuje u tadašnjim omladinskim listovima, a najviše u „Ljubljanskom zvonu“ i „Slovenkom narodu“, a nešto i u „Domu in svetu“. Samostalne knjige počinje objavljivati od 1899. godine („Erotika“). U početnoj fazi napisao je „Erotike“ i „Vinjete“ (1899.) koje s jedne strane pripadaju realizmu i naturalizmu, dok ih s druge strane napušta i okraće se dekadenciji i impresionizmu. U zreloj fazi piše pripovijetke, dulje novele i romane („Hiša Marije Pomočnice“, „Na klancu“). U kasnoj fazi piše kratke oblike; crtice. Cankar je najznačajniji slovenki dramski i prozni pisac. Prvi dramski pisac u pravom smislu te riječi, koji piše psihološke i socijalne drame, komedije, burleske i pjesničke drame. U prozi progovara o najintimnijim, ali i o socijalnim temama, starajući joj novu idejnu i estetsku podlogu. Uz Prešerna, Cankar je najistaknutije i književno najutjecajnije ime slovenke književnosti.

3 IVAN CANKAR – ŽIVOTOPIS

Životni put Ivana Cankara započeo se 10. maja 1876. godine u malom mjestu pokraj Ljubljane, Vrhniki.

Obiteljska situacija u kojoj je odrastao, otac je vrlo rano napustio obitelj, a majka je uzdržavala obitelj, nije ga omela u razvijanju umjetničkog talenta. Već zarana uživao je potporu vrhniške gospode koja ga je pratila čitavog njegovog školovanja od Vrhnike pa sve do odlaska u Beč na studij. U Beču je započeo studij tehnike no ubrzo se prebacio na studij slavistike čime je izgubio stipendiju Kranjskog državnog zbora. Nakon majčine smrti, 1897. godine, neko vrijeme živi i u Hrvatskoj, kod rođaka u Puli. Potom se ponovno vraća u Beč i tamo živi do 1909. godine. U to doba se i vrlo politički aktivirao, tako se 1907. godine kandidira na državnim izborima kao kandidat socijaldemokratske stranke. Nakon toga svog vrlo poznatog predavanja u Mestnom domu u Ljubljani na temu Slovenci i Jugoslaveni, zbog svog simpatiziranja jugoslavenskog političkog saveza, bio je uhapšen. Tim događajem započeli su politički progoni koji su kulminirali njegovim utamničenjem na Ljubljanskom starom gradu.

Za vrijeme I svjetskog rata unovačen je kao pripadnik austrijske vojske i služio je u Judenburgu, no zbog bolesti, ubrzo su ga časno otpustili.

1917. godine preselio se iz Rožnika gdje i danas stoji tzv. Cankarjeva hiša, u Ljubljanu.

Životni put je 11. prosinca 1918. godine nakon što se srušio od bolesti na Kongresnom trgu u Ljubljani. Pokopan je na ljubljanskom groblju Žalama zajedno a ostalim velikanima moderne Murnom, Ketteom i Župančičom u tzv. „zajedničkoj grobnici moderne“.

Ivan je svojim stvaralaštvom razvio poseban osjećaj za etički odnos prema svijetu koji još i dan danas svjedoči o socijalnoj stvarnosti u kojem se svakodnevno nalazi i nalazit će se mali čovjek.

3.1 KNJIŽEVNI RAZVOJ IVANA CANKARA

Cankarov književni razvoj dijeli se na tri podjednaka razdoblja koja se po svojstvu razlikuju.

Rana faza stvaranja (rano razdoblje)

Ranu fazu stvaranja ili rano razdoblje traje od 1891. Do 1900. godine. To prvo Cankarovo stvaralaško razdoblje naziva se još i razdoblje oponašanja (preuzimanja iz drugih književnosti), realizma i dekadencije. Još u najranijoj dobi, za vrijeme školovanja, počinje pisati pjesme i pokazuje veliku talentiranost. U tom razdoblju velik utjecaj na njegovo stvaranje ima poezija Prešerna, Gregorčiča, a posebno balade Aškerca i Heinea. Već se u tim prvim pokušajima oslanja na dekadenciju, ali će ona imati puno veći utjecaj u njegovom kasnijem stvaranju. Kao što sam već naglasila Cankarovo prvotno stvaranje su bile pjesme, koje objavljuje 1899. godine u zbirci pod nazivom „Erotika“. Nakon te zbirke pjesama oprašta se od poezije, jer kako je sam rekao, njegov književni razvoj (put) nije u poeziji nego u prozi, njegova se poezija ne može mjeriti sa Župančičevom poezijom. Iako je u početku

pokazivao velik interes za poeziju nije se ograničavao samo na nju. Već od 1896. godine počinje pisati i prozu, objavljuje je u dnevni časopisima, a posebno u „Slovenskom narodu“. Objavljivao je crtice, satire, dulje novele te neka svoja razmišljanja. Zbog utjecaja Zole i Maupassanta, po obliku i po sadržaju svojim se djelima približio krajnjem realizmu i naturalizmu. Zato je neko vrijeme po dolasku u Beč bio član književnog kluba pod vodstvom Govekara, no ubrzo odlazi iz tog kruga, udaljava se od realizma i naturalizma te polako potpada pod utjecaj dekadencije i simbolizma. Prva djela koja su nastala pod utjecajem tih strujanja bile su crtice i novele koje 1899. godine objavio u zbirci pod nazivom „Vinjete“. Krajem te rane faze u njegovom stvaranju očituje krajnji individualizam, koji se primjećuje u njegovom kritiziranju građanskog društva i morala. Usporedno je pisao i satiričku prozu koja je nastajala po utjecajem Gogolja. Iako se odrekao realizma i naturalizma u djelima rane faze još nalazimo neke realističke i naturalističke motive. Na njegovo stvaranje, oko 1900. godine, vidljiv je utjecaj Nietzschea, koji se posebno očituje u kritiziranju građanskog morala i kršćanstva te u njegovom načinu pisanja. U tom se razdoblju jasno uočava njegova raznolikost u idejama te načinu izražavanja koju isto tako možemo vidjeti i u dramskim začecima. Godine 1897. napisao je dramu „Romantične duše“ koja je napisana u realističkom stilu, no s druge strane u nju su uneseni osjećaji odnosno u njoj je Cankar unio i razvio svoje shvaćanje osjećaja žudnje.

Zrela faza stvaranja (zrelo razdoblje)

Zrelom fazom Cankarova stvaranja smatra se razdoblje između 1900. i 1909. godine, koje se još naziva i društveno-kritičko razdoblje. U ovom razdoblju na njegovo je stvaranje utjecao boravak u Beču, među radnicima, u jednom proleterskom predgrađu, Ottakring, gdje se upoznao sa njihovim načinom života odnosno životnim i radnim uvjetima. U tom okruženju također se upoznao i sa socijaldemokratskom i marksističkom teorijom, koja je kružila između radnika u obliku letka i spisa. Tu je teoriju prihvatio i ona je postala dio njega i

kasnije je isplivala u njegovim djelima. Stoga je u ovom razdoblju pišćev interes usredotočen na socijalnu nepravdu i bijedu, na građanstvo, na proletarijat, na iskorištavanje poniženih i ugnjetavanih ljudi, međutim Cankar u svojim djelima ne opisuje to kao društvenu pojavu, nego kao osobni doživljaj odnosno individualno proživljavanje. Svim tim svojim iskustvima i doživljajima koje je proživio u Beču pripaja i ona iskustva koja je doživio u mladosti, u Vrhniku te Ljubljani, kao i dojmove koje je doživio u književnom krugu u vrijeme Zolinog naturalizma.

U ovom ga razdoblju poezija uopće ne zanima, potpuno se posvetio prozi. Za razliku od prijašnjeg razdoblja gdje su ga zanimali kratki oblici proze – crtice, kratke novele, u ovom razdoblju se posvetio dugim proznim oblicima; piše romane, duže novele te pripovijetke. Usporedno nastavlja razvijati dramsko stvaranje te piše opsežne dramske tekstove: „Za narodov blagor“, „Pohujšanje v dolini šentfolrjanski“, „Kralj na Betajnovi“, „Hlapci“. Krajem ovog razdoblja još uvijek nalazimo neke ostatke realizma i naturalizma u stilu pisanja, a u idejama zadržava simbolizam. Potpuno se odriče Nietzschea te se isto tako gotovo odriče dekadencije, ali njegov način pisanja ostaje subjektivan.

Kasna faza stvaranja (kasno razdoblje)

Ovo razdoblje traje od 1909. godine sve do njegove smrti 1918. godine. Još ga nazivaju psihološko ili etičko razdoblje. U ovom kasnom razdoblju socijalno-kritičke ideje i motivi polako padaju u pozadinu. U ovom razdoblju su mu važniji motivi patnje pojedinca ili patnje cijele skupine, zatim motiv krivnje te očišćenja. U njegovim djelima pojavljuju se novi motivi potpuno drugačiji od prijašnjih razdoblja, a to su: motiv žudnje, motiv majke, motiv promatranja životinjskog svijeta te motiv preispitivanja vlastite mladosti. Religiozni motivi zamjenjuju prijašnje simbole ljudskog zajedništva te društvenog propadanja. U ovom razdoblju ti su religiozni motivi više psihološko etičke naravi nego vjerski. Potpuno se odriče

satire i pretvara se u neku vrstu etičara psihologa te u etičkog proroka. Ovo mu razdoblje nije previše plodno, nastaje vrlo malo većih djela, piše uglavnom crtice („Moje življenje“), a piše ih u simboličkom te impresionističkom obliku.

3.2 CANKAROVA DJELA:

Kao što sam već rekla počeo je objavljivati kao školarac te je do kraja života napisao i objavio mnogo djela, a neka su izašla i nakon njegove smrti.

Djela koja su objavljena od 1899. godine do njegove smrti:

1. 1899. g. – zbirka pjesama „Erotika“ i zbirka novela „Vinjete“
2. 1900. g. – drama „Jakob Ruda“; duže novele „Popotovanje Nikolaja Nikiča“, „Smrt kontrolorja Stepnika“, „Jesenske noći“
3. 1901. g. – satirična komedija „Za narodov blagor“; zbirka kratkih priča „Knjiga za lahkomišlene ljudi“
4. 1902. g. – drugo izdanje zbirke pjesama „Erotika“; drama „Kralj na Betajnovi“; roman „Na klancu“
5. 1903. g. – zbirka kratkih priča „Ob zori“; pripovijetka „Življenje in smrt Petra Novljana“; duže novele „Sreča“, „Novela doktorja Grudana“
6. 1904. g. – „Hiše Marije Pomočnice“ „Gospa Judith“; roman „Križ na Gori“
7. 1905. g. – pripovijetka „Potepuh Marko in kralj Matejaž“; novele „Polikrap“ i „Ministran Jokec“
8. 1906. g. – romani „Nina“ i „Martin Kučar“
9. 1907. g. – pripovijetke „Hlapec Jernej in njegova pravica“, „Krampova koliba“, „Aleš in Razor“

10. 1908. g. – farsa „Pohujšanje v dolini Šentflorijanski“, „Zgodbe iz doline Šetflorijanske“; pripovijetke „Novo življenje“, „V samoti“; novela „Kovač Damjan“
11. 1909. g. – pripovijetka „Kurent“; zbirka kratkih priča „Za križem“; pripovijetka „Sosed Luka“
12. 1910. g. – dvije knjige „Hlapci“ i „Bela krizantema“
13. 1911. g. – dvije knjige „Volja in moć“ i „Troje povesti“
14. 1912. g. – drama „Lepa Vida“
15. 1913. g. – kratki roman „Milan in Milena“
16. 1914. g. – zbirka crtica „Moja njiva“; ciklus crtica „Moje življenje“
17. 1917. g. – zbirka priča „Podobe iz san“

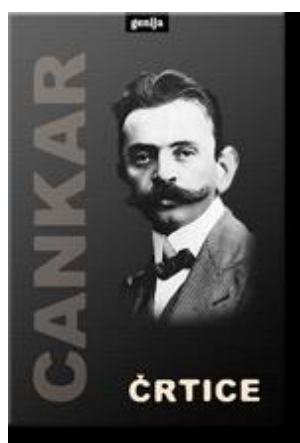
Nakon njegove smrti izišla su slijedeća djela:

1. 1920. g. – „Mimo življenja“ (1904.); „Moje življenje“ (1914.)
2. 1921. g. – „Grešnik Lenart“ (1915.)
3. 1922. g. – „Romantične duše“ (1897.)
4. 1935. g. – „Moja njiva“ (1914.)

4 CANKAROVİ MODERNISTIČKI POČECI

Da bi smo imali bolji uvid u spisateljski i književni razvoj Cankara i ono što ga izdvaja od ostalih pisaca moderne, moramo zaviriti na put njegova književnog razvoja od samih početaka u rodnom mjestu, preko boravka u Beču te povratka u Sloveniju.

Cankarovi prvi spisateljski pokušaji zapaženi su dok je još pohađao školu. Za razliku od Europskih pisaca, koji su u to vrijeme bili duboko pod utjecajem moderne, slovenski pisci su još uvijek pisali realistične i naturalističke crtice, romane i novele te su stoga spisateljski počeci Ivana Cankara bili pod utjecajem realizma i naturalizma poglavito pod utjecajem pisaca tog vremena Jurčiča, Kersnika, Jenka. Njegovi prvi radovi su bile kratke crtice u kojima je opisivao likove raznih općinskih službenika, sudaca, župana, učitelja, studenata. To je svijet likova koji su dobro poznati u psihološko realističnim i romantičnom pripovijedanju tadašnjih pisaca. U to vrijeme, osim prvih spisateljskih pokušaja pisanja pod utjecajem slovenskih realističkih i naturalističkih pisaca, okušao se i u pisanju autobiografskih crtica.

Njegove autobiografske crtice možemo podijeliti u tri skupine:

- Prve i najbrojnije su crtice u kojima opisuje događaje iz vlastitog života umetnut u šiti kontekst socijalne i istinske realnosti tadašnjeg življenja. U tu skupinu spadaju crtice poput „Moj prvi pogled na morje“ i „Ponoćna tišina je meni ljuba“ napisane 1893., zatim crtica „Sestenek“ iz 1897. te „Klara se je izgubila“, „Polnoćnica“, „Nenavaden pojav“, „Domov“ – obrađuje motiv otuđenosti umjetnika u domovini i tuđini što je čest motiv u Cankarovim crticama.
 - Druga skupina autobiografskih crtica obrađuje motiv i doživljaj majke (Cankarov česti motiv su sjećanja o majci). Najznačajnije crtice iz te skupine su „Materi“ iz 1893., zatim „Njena smrt“, „Odmev“, „Njegova mati“ iz 1897. te „Gomila“.
 - U treću skupinu spadaju crtice sa motivom obitelji i opisi njihove sredine. I u crticama iz te skupine je velika zastupljenost motiva majke. U ovu skupinu ubraja se crtica „Sreća“. U razdoblju stvaranja treće skupine autobiografskih crtica uočavamo prijelaz u sve šire oblike pisanja iz crtica u novele i pripovijetke; „Dve družini“ i „Spomni na mater“ iz 1898. godine. Nedugo nakon tog perioda napisao je roman „Tujci“.
- Istovremeno se u tom periodu okušao u pisanju poezije no nije se na noj dugo zadržavao, jer je postepeno uvidio da bolje izražava misli i doživljaje u proznom obliku.

Treba napomenuti da se u većem broju njegovih crtica provlače dva motiva, kojima će se uvijek vraćati, a to su motiv otuđenosti umjetnika u svijetu – otuđenost umjetnika i nerazumijevanje umjetnika u domovini i u tuđini te motiv žudnje za srećom, za ljubavi i za boljim svijetom.

Za Cankara je značajno reći da je struktura njegova pripovijedanja slijedeća - najbrojniji dio njegovih crtica i drugih oblika proze napisan u prvom licu – opisuje likove, događaje, tok

stvari kako su se odvijale gledano kroz njegove oči odnosno na njegov način viđenja događaja, likova i sredine, dok je drugi način pripovijedanja u trećem licu.

Cankar je u to doba uzdizao realističan, a pogotovo naturalistički način pisanja te se divio predstavnicima tog strujanja, Govekaru, Jurčiču Kersniku, pjesniku Aškercu – o kojemu je napisao i esej. Iako se divio i ushićivao takvim načinom pisanja – objektivno i realno opisivanje likova i sredine do sitnih detalja – nikad u potpunosti nije prihvatio naturalizam. Potrebno je naglasiti, iako je bio oduševljen naturalizmom, već u tom ranom razdoblju pisanja njegova su djela prožeta subjektivizmom i unošenjem osjećaja te su najčešće pisana u prvom licu. I u kasnijem razdoblju, u njegovom zrelom dobu, njegovi će romani imati jednu posebnost preplitanja naturalističkog i subjektivnog načina koji će dati specifičnost i modernost njegovim djelima. Ta specifičnost samo će se još više poboljšati i produbiti za njegova boravka u Beču.

4.1 CANKAR U BEČU

Na Cankarovo spisateljsko i književno stvaralaštvo period boravka u Beču dalo je veliki pečat. Cankar je oduševljeno upijao kako atmosferu i način života velegrada tako i njegove arhitekturu i strukturu građevina te je posjećivao sve njegove znamenitosti i kulturna događanja. Pronašao je svoju unutarnju istovjetnost sa novom sredinom te rekao: „Kako sam se z vso dušo zakopal v to dunajsko življenje! Tukaj je zrak ves drugačen, vse je širje in svobodneje, in zato se razširi tudi obzorje.“

Došao i u doticaj sa tadašnjim novim tokovima u književnosti koja su već uvelike harala Europom. Otvorio mu se pogled, najprije na francuske književne tokove od naturalizma i dekadnce pa do simbolizma, otkud je krenulo najviše modernih tokova. Čitao je francuske

pisce najčešće u njemačkom prijevodu, nešto u izvorniku, pisce poput francuskog simbolista Maetelincka (za njegovu je poeziju govorio da je tamna, tajanstvena, romantična, puna energije), zatim naturalističkog Guy de Maupassanta te njegovog mlađeg suvremenika Marcela Prevosta i na kraju pjesnike Paul Verlaine i Charles Baudelaire (prethodnik simbolizma i surrealizma). Usporedno je čitao je njemačkog pjesnika Richarda Dehmela koji je na njega imao jaki utjecaj, čak ga je nazivao njemačkim Verlainom te velikog norveškog dramatika i naturalista Henrika Ibsena i švedskog mistika Emanuela Swedenborga. Također su ga veoma privlačila djela Fjodora Mihajlovića Dostojevskog sa realističkog i psihološkog aspekta.

Sa doticajem novih književnih smjerova i tokova moderne Cankar je proširio vidike te su mu se smjerovi i tokovi u Sloveniji činili nemoderni. Smatrao je da se u Slovenije nije događalo ništa novo; kako je sam kazao da se kod njih ništa novog i izvornog nije rodilo. Smatrao je da su se idealizam, romantika, realizam mogli roditi, razviti i propasti i bez njih, također je smatrao da slovenska književnost kaska za europskom, da joj je uvijek podređena, da ne stvara ništa novo, a da su slovenski pisci zastarjeli. Budući da je čitao i da su do njega dopirala različita djela i da je plovio kroz različite tokove i smjerove moderne – simbolizam, impresionizam, ekspresionizam čak i europski naturalizam – nije mogao prihvatiti Meškov roman „Kam plovimo“, Murnikove „Kratke humoristične priče“ ili Župančičeve pjesme jer su se temeljile na romantizmu i realizmu. Slovenska je djela stoga krstio kao „gluposti“. Takav Cankarov odnos prema slovenskoj književnosti vidljiv još i na primjeru njegovog suprotstavljanja članovima Akademskog društva odnosno kluba „Slovenija“. Cankar se 1896. godine pridružio Akademskom društvu, čiji su članovi u to vrijeme bili i Govekar, Oton Župančič, Fran Vidic, Fran Goetel i još mnogi drugi. Ubrzo po njegovom dolasku došlo je do suprotstavljanja između „takozvanih „Slovenijana“ – koji su zastupali realizam i naturalizam te „Novostrujarjev“ – koji su zastupali moderne tokove i smjerove. Iako su bili prijatelji i

istomišljenici iz vremena dok su boravili u Sloveniji, sve češće dolazi do trzavica i razmimoilaženja u mišljenju između Cankara i Govekara. Cankar je smatrao da treba napisati djelo koje je „izvorno“ slovenko odnosno koje nije kopirano. Govekar je 1896. godine napisao dramu „Rokovnjače“ koja ja je prikazana kao kazališna predstava. Te iste godine Cankar je napisao „Romantične duše“ koje su također prikazane u kazalištu, a 1897. godine dramu „Jakov Ruda“. U to je vrijeme govorio da je Govekarova drama „Rokovnjače“ nemoderna, neizvorna i kopirana. „Novostrujarjevi“ „na čelu sa Cankarom, smatrali su da članove kluba koji su pisali u naturalizmu zastarjelim i naglašavali da pišu uglavnom kopirana djela koja zaostaju za tadašnjim smjerovima i događajima. Cankar je smatrao da Slovenija može stati uz bok Europi te da njezini pisci ne trebaju samo kopirati, već su dorasli pisati moderno kao i europski spisatelji. Zbog sve češćih razmimoilaženja i trzavica Govekar je 1897. godine napustio klub, otišao iz Beča i postao urednikom „Slovenskog naroda“. Iz svega navedenog vidljivo je koliki je utjecaj na Cankara imao boravak u Beču te je u tom razdoblju gotovo u potpunosti odbacio dotadašnje slovenske pisce kojima se prije dolaska u Beč oduševljavao i divio.

U vrijeme boravka u Beču, Cankar je sve moderne tokove i smjerove – simbolizam, impresionizam pa do ekspresionizma – obuhvaćao pod nazivom dekadencija te je stoga vrlo teško odrediti kakav mu je bio odnos prema bilo kojem književnom smjeru.

Cankarov boravak u Beču imao je snažan utjecaj na njegovo kasnije stvaralaštvo, posebno na romane i drame.

4.2 UTJECAJ I ODRAZ MODERNE NA CANKAROVA DJELA

Slovenska književnost prije moderne nije opisivala i analizirala slovensko društvo sa umjetničkog pogleda, niti je analizirala socijalnu stranu i psihu slovenskog čovjeka, već je pokušavala opisati slovensko društvo i slovenskog čovjeka u svjetlu pozitivističkog determinizma.

Gospodarsko, političko i kulturno stanje na kraju 19. stoljeća nagnalo je mnoge Slovence u svijet, trbuhom za kruhom. Slovenski teritorij su okupirali Njemci i sve više istiskivali slovenski jezik iz upotrebe. Sve veća kriza seljaka, njihovo brojno iseljavanje ponajprije u Ameriku, njihovo bježanje sa sela u grad, dovelo je do toga da umjetnost više nije mogla bježati od socijalnog stanja i stvarnosti u Sloveniji. Zahtjev za rješavanjem društvenopolitičke i socijalne tematike, značajne za književnost europskog realizma i naturalizma, se u Sloveniji pojavila u doba moderne. Način pisanja koji je u Europi bio već zastario i odbačen u slovenskoj je književnosti bio aktualan i popularan. To je naročito izraženo u Cankarevoj noveli „Hlapec Jernej in njegova pravica“, zbirki crtica „Za križem“ te dramama „Kralj na Betajnovi“, „Za narodov blagor“ i „Hlapci“. Slovenska moderne je zapravo prenesla funkciju realistične književnosti koju je Europa u tom razdoblju već odbacila. Za razliku od ostatka Europe, naročito Francuske, književna razdoblja u Sloveniji, odnosno različita strujanja i smjerovi nisu se postepeno smjenjivali, već su se ispreplitali i pojavljivali istovremeno. Sličan je položaj bio u njemačkoj i austrijskoj literaturi s kojom se je Cankar najprije susretao. Stoga je teško odvojiti naturalizam od impresionizma, dekadenciju od simbolizma, simbolizam od ranog ekspresionizma pogotovo jer se različiti smjerovi istovremeno javljaju kod slovenskih pisaca pa tako i kod Cankara, a nerijetko i u istom književnom djelu.

Dekadencija, u Francuskoj imala čak posebnu školu, je u slovenskoj literaturi bila vrlo rijetko zastupljena, iako njezine tragove možemo opaziti najviše kod Cankara, a nešto manje je zastupljena i kod Župančiča i Murna.

U Cankarovo „Erotici“, „Vinjetama“ te ostalim djelima ranog razdoblja poglavito crtica, očituje se subjektivizam, koji je povezan sa etičnim relativizmom, osobito imoralizmom te posebno osjećajnost kao temeljno načelo života.

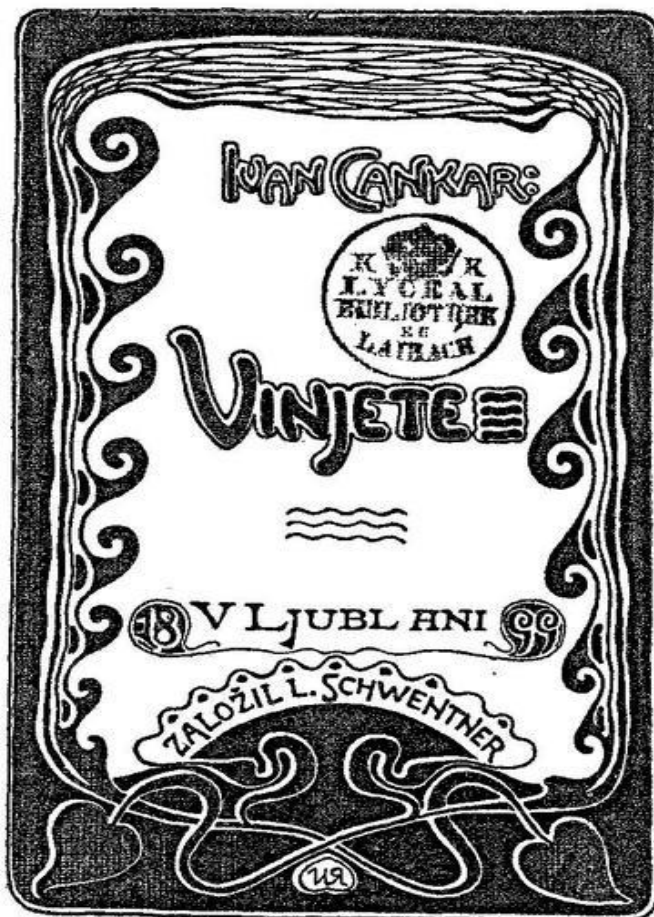
Nakon „Vinjeta“ Cankar se postupno odbacuje dekadenciju, a potpuno ju napušta 1900. godine obrazlažući da ga je narcisoidni i esteticistički odnos prema životu umorio. Odbacivanjem dekadencije Cankar se je ujedno udaljio i od njemačke moderne, a istovremeno se sve više oduševljava umjetnošću Gogolja i Tolstoja i njihovim socijalnim, političkim i filozofskim idejama.

Istovremeno s dekadencijom se u slovenskoj moderni počeo pojavljivati i impresionizam, koji je proizašao iz krajnjeg realizma posebno naturalizma te prema njemu preuzeo materijalistički pogled na svijet. S jedne strane impresionizam se nadovezuje na naturalizam, označava njegov nastavak, jer zagovara načelo mimetičnosti i izražava osjećajno iskustvo čovjeka, a udaljuje se od naturalizma jer obnavlja subjektivno gledanje svijeta. Kod Cankara impresionizam pronalazimo u „Erotici“ i u „Dunajskih večerih“ te u romanu „Hiša Marije Pomočnice“.

Središnju ulogu u razdoblju slovenske moderne je imao simbolizam. Simbolizam se proteže kroz sva razdoblja Cankarova stvaralaštva, međutim on nije jednako zastupljen u svim njegovim djelima. Simbolizam nalazimo već u njegovoj prvoj zbirki kratke proze „Vinjeta“, a najsnažnije je zastupljen u dramama „Pohujšanje v dolini šentflorijanski“ i „Lepa vida“ te u romanima „Na klancu“, „Martin Kučar.“

Kako se u slovenskoj moderni pojavljuju i isprepliću istovremeno nekoliko smjerova tako se i djelima Ivana Cankara - najznačajnijeg predstavnika slovenske moderne - pojavljuje nekoliko modernih smjerova.

5 KRATKI PREGLED VINJETA

Vinjete su objavljene početkom rujna 1899. godine, u nakladi Lavoslava Schwentnerja. Knjiga obuhvaća 28 crtica plus Epilog. Vinjete koje danas poznamo i koje je te godine objavio nisu nastale u tom obliku, već su i ranije objavljivane, ali u drugačijem izdanju. Cankar je prije ovih Vinjeta objavio dva izdanja Vinjeta. Prve Vinjete koje je objavio pod tim nazivom sadržavale su samo osam crtica («Brez prestanka», «Eno samo noč», «Gospod davkar se je zmisлил», «Čudna povest», «Mož pri oknu», «Pismo» te «Glad») i izašle su 1897.

godine. Nakon tog izdanja, 1898. godine, u drugom izdanju je pridružio još devet kratkih priča («Ti sam si kriv», «Mrtvi nočejo», «O čebelnjaku», «Iz samotne družine», «Signor Antonio», «Moja miznica», «A jaz pojdem», «Matilda» te «Jadac») da bi poslije dodao još ostale crtice i kratke priče i objavio ih u ovakvom obliku kakve ih danas poznajemo.

Vinjete možemo podijeliti na dva dijela: one koje su napisane u duhu tradicionalnog realizma i naturalizma, te na one koje su pisane u duhu moderne, iako je ta podjela vrlo nesigurna jer ima mnogo preklapanja. Kako je Cankar počeo stvarati još u ranoj mladosti dok ga je zanimala poezija, koja je kasnije imala utjecaj u njegovu stvaranju, pa tako i na Vinjete. S druge strane na njegove rane crtice i kratke priče također je imao utjecaj realizam i naturalizam. Kasnije crtice i kratke priče nastajale su u duhu dekadencije, impresionizma i simbolizma. Ta podjela je vrlo nesigurna jer se i u tim realističnim crticama i kratkim pričama provlači Cankarov subjektivizam i njegovo viđenje svijeta, koji je tako svojstven u njegovoj poeziji. U modernom dijelu Vinjeta također je izražen subjektivizam pisca, samo što tu on ide dalje, njegovi osjećaji i misli su nejasne, ne mogu se shvatiti, dok u realističnom dijelu Vinjeta radnja ima normalan tijek, razvoj, svoj početak i kraj.

Vinjete počinju sa crticom «Tisti lepi večeri», koja je potpuno u modernističkom stilu, izražene su piščeve impresije, misli su maglovite i nejasne, a završavaju Epilogom u kojem pisac objašnjava što namjerava dalje raditi, da se oprašta od realizma i naturalizma. Međutim, iako objašnjava što će dalje raditi čini to pomalo nejasno te čitatelj stječe dojam da i sam pisac ne zna što će dalje raditi.

Početna crtica i Epilog čine jedan zatvoreni krug u kojem nam se objašnjava početna crtica, ali ne dokraja, još uvijek ostaju otvorena neka pitanja.

Realističke Vinjete su pisane u prvom licu, obrađuju etično negativne junake, tvrdoglave siromahe i nasilnike, s kojim će se još pisac baviti u kasnijim djelima npr. drama «Kralj na Betajnovi». Razlika od tipičnih realističkih djela, gdje se objektivno prikazuju likovi, mjesta, priroda, u Cankarovim realističnim crticama i kratkim pričama, likovi su puni osjećaja, subjektivni, krajevi su lirično i subjektivno opisani. U realističke Vinjete spadaju «Gospod davkar se je zamislil», «Brez prestanka», «Julija», «Na večer», «Moja miznica» i novele «O čebelnjaku», dok u moderne spadaju npr. «Čudna povest», «Ti sam si kriv», «V pozni jeseni», «Matilda», «Nina» i «Marta in Magdalena». U tim modernističkim Vinjetama otkrivamo dekadenciju u mračnoj atmosferi, te u opisivanju duhovnog i iracionalnog svijeta junaka, impresionizam u posebnom opisivanju trenutnih stanja te u oblikovanju strukture kratkih priča, a simbolizam, koji je prisutan u dijalozima, osobito u ideji te sadržaju crtica te vidljiv u nekim pričama kao spiritualni dualizam odnosno u idealizmu pisca.

Oba dijela Vinjeta, i realistički i modernistički spaja piščevo subjektivno shvaćanje svijeta. Isto tako oba dijela Vinjeta su važna za daljnji Cankarov razvoj. Iz modernističkog dijela Vinjeta razvit će se daljnja Cankarova kratka proza – pripovijetke, kratke priče, novele, dok će se iz realističkog dijela Vinjeta razviti duži oblik proze – duže novele i romani.

Što se tiče tematske podijele, Vinjete možemo podijeliti na one koje obrađuju ljubavnu tematiku (erotičnu), autobiografske motive i na satirične.

U Vinjetama sa ljubavnom tematikom, junak nije predstavljen kao privlačan spol koji ima zdrav, normalan odnos sa ženama, nego je prikazan emotivno slabiji od žene, nemoćan, pasivan, prevaren, podložan ženi, a ženski je lik puno jači, ali nemiran, nesiguran u sebe, nevjeran i željan muške nadmoći. Pisac doživljava žene kao slobodnije, sklone zajedničkom životu te stoga misli da su jači spol. Zato u erotičnim, ljubavnim Vinjetama, junak nije muškarac već je to žena.

U Vinjetama koje obrađuju autobiografske motive središnji je lik majka i sinov odnos prema njoj. Majka je obično u tim crticama dobra, požrtvovna žena, a sin je prikazan kao čovjek pun ljubavi i krivnji prema majci – smatra da se nije uvijek dobro ponašao pa ga muči savjest.

U satiričnim Vinjetama pisac izvrgava ruglu tzv. intelektualce malograđane i građane koji se smatraju pametnim, a nemaju nikakvog svog uvjerenja, te političare i slovensku politiku, koja je previše nejasna i nema određeni program po kojem bi se vodila Slovenija.

Vinjete su vrlo važne jer se iz njih razvilo daljnje Cankarovo književno stvaranje, u daljnjim djelima će razviti likove i teme koje je načeo u Vinjetama. Zbog toga su Vinjete ishodište iz kojeg će se Cankar dalje književno razviti.

5.1 KRITIKA VINJETA

Kada su izašle, Vinjete, nisu bile dobro prihvaćene. Prva kritika Vinjeta izašla je u časopisu «Slovenski narod». Nju je napisao Vladimir Levec pod utjecajem Frana Govekara, koji je bio urednik tih novina. Levec piše da Cankar previše oponaša francusku i njemačku dekadenciju i neoromantizam, da previše ide u misticizam i simbolizam te kaže da iako je to sada moderno ne mora biti dobro i pametno («Vem da je to zdaj moderno, a kar je moderno, še zaradi tega ni vedno dobro in pametno»). Jedino što hvali u svojoj kritici je Cankarov jezik, a potom ga odmah negira kad kaže da je previše romantičan i subjektivan.

Časopis «Dom in svet» uopće ništa nije napisao o Cankarovim Vinjetama.

U «Ljubljanskom zvonu» je isto tako objavljena negativna ocjena. Ocjenu je napisao Fran Zbašnik, koji je zastupao poetski realizam. On piše da su Vinjete između romantizma, misticizma i realizma. Smatra da mu odgovara romantizam, dok se u realizmu nije snašao pa

zato bježi u misticizam («Name naredilo vtisk kakor bi Cakarjev misticizam ne izviral iz srčne potrebe, zdi se mi, da mu je le v nekak okresek, da se ga poslužuje torej namenoma, preišljeno...»).

O Vinjetama je također pisao i «Katoliški obzornik». Aleš Ušeničnik koji je pisao o Vinjetama pohvalio je «Čudno bogatstvo jezika», sve ostalo u Vinjetama okarakterizirao je negativno. Smatra da su subjektivizam, pesimizam, simbolizam i impresija, koji vladaju u Vinjetama, «čičarija», koje su opasne za ljude, stoga ih odlučno odbacuje.

Jedinu pozitivnu ocjenu, Vinjete, su dobile u «Socijaldemokratskim novinama». Te novine pozdravljaju modernističke struje koje se nalaze u Vinjetama (dekadencija, impresionizam, simbolizam) te raspravljaju o Cankarovom realističkom pisanju. Jedino što mu se prigovara, je da su mu neke Vinjete previše nejasne, nerazumljive i da ih se mora nekoliko puta pročitati da bi se ih shvatilo.

6 CANKAROVİ ŠIRI OBLICI – PROZA IZMEĐU „VINJETA“ I ROMANA „NA KLANCU“

U razdoblju nakon izlaska „Vinjeta“ pa do izlaska romana „Na klancu“, Cankar je napisao nekoliko pripovijedaka i novela.

U tim pripovijetkama odnosno novelama obrađuju se tri osnovna motiva:

- ❖ motiv otuđenog – neshvaćenog čovjeka – odnos društva prema čovjeku i obrnuto
- ❖ motiv otuđenog – neshvaćenog umjetnika – odnos društva prema umjetniku i obrnuto
- ❖ motiv žudnje (hrepenjenja)

Motiv otuđenog čovjeka i motiv žudnje obrađuju pripovijetka „Jesenske noći“, pripovijetka/bajka „Kralj Malhus“ i novela „Smrt kontrolorja Stepnika“.

Motiv otuđenog umjetnika obrađuju slijedeće pripovijetka „Popotovanja Nikolaja Nikiča“ i pripovijetka/roman „Tujci“.

U svim ovim djelima provlači se motiv odnosa čovjeka/umjetnika prema društvu i odnos društva prema čovjeku/umjetniku.

Junak je u ovim djelima neshvaćen od svijeta, u snovima vidi sebe i doživljuje potpuno drugačije od stvarnosti. U snovima ga društvo i sredina doživljava potpuno drugačije. Junak u stvarnosti ne može postati onakvim kakvim se vidi u snovima. U tim pripovijetkama se snovi isprepliću s stvarnošću te se u nekim trenucima ne zna što je stvarnost, a što su snovi.

Cankar se u ovoj fazi drži načina pisanja i tematike koje je obrađivao u crticama iz „Vinjeta“. Pripovijetke su pisane u prvom licu, osim pripovijetke „Tujci“ koja je pisana u prvom i trećem licu i koja obrađuje motiv prostora – velegrada i malog mjesta. Junak pripovijetke ne može prihvatiti povratak u malo mjesto koje je zatvoreno i konzervativnije od velegrada te istovremeno žudi – sanja o životu u velegradu.

Motivi otuđenosti i žudnje koje susrećemo već u „Vinjetama“, protežu se kroz njegova djela ranijeg razdoblja, a još više će doći do izražaja u njegovim romanima.

Treba napomenuti da Cankar u ovom razdoblju odlučno negira dekadenciju te napušta motive snova – realnosti, ali ne u potpunosti. Taj preokret u smjeru pisanja vidi se u crtici „Ob zori“.

U njegovom pisanju sve više prevladavaju impresionizam i subjektivizam; obrađuje sve više motiv grada, društva, otuđenost društva prema čovjeku/umjetniku i obrnuto i motiv žudnje. U ovom razdoblju sve više teži za pisanjem većeg oblika proze – kreće prema pisanju romana.

7 CANKAROVİ ROMANI

Nakon pisanja i izdavanja pripovijetka Cankar kreće u pisanje još šireg oblika proze – romana. U slijedećem stvaralačkom razdoblju – idućih desetak godina napisao je slijedeće romane:

- ❖ „Na klancu“ (1902.)
- ❖ „Hiša Marije Pomočnice“ (1902/03.)
- ❖ „Gospa Judit“ (1904.)
- ❖ „Križ na gori“ (1904.)
- ❖ „Nina“ (1905/06.)
- ❖ „Martin Kačur“ (1906.)
- ❖ „Marta“ – nedovršen roman (1906.)
- ❖ „Novo življenje“ (1908.)
- ❖ „Milan in Milena“ (1912/13.)

U skupinu romana neki teoretičari književnosti svrstavaju i djelo „Tujci“ (1902.), zbog strukture, širine i tematike (motiv neshvaćenog umjetnika), dok ga drugi smatraju samo pripovijetkom.

Cankarovi se romani mogu podijeliti na simbolističke romane i tradicionalne romane. Te se dvije skupine mogu podijeliti u podskupine:

- NOVELA – ROMAN

- PRIPOVIJEST – ROMAN

7.1 NOVELA – ROMAN

U skupini novela – roman definiramo romane koji se sastoje od nekoliko novela koje je bi u osnovi mogle nastupati kao samostalna djela (samostalne novele), a ne kao u tradicionalnom smislu kad idu u kontinuiranom i logičnom smislu od prvog poglavlja do zadnjeg. Novela – romane nazivamo još i ciklični romani.

Ipak one idejno i tematski daju smislenu veću cjelinu, jer su novele međusobno povezane na slijedeći način: naprijed – nazad. Najčešće to znači da su povezane prva i treća te druga i četvrta novela.

U takvu strukturu romana ulaze slijedeći Cankarovi romani:

- ❖ „Na klancu“ (1902.)
- ❖ „Hiša Marije Pomočnice“ (1902/03.)
- ❖ Gospa Judit“ (1904.)
- ❖ „Nina“ (1905/06.)
- ❖ „Novo življenje“ (1908.)
- ❖ „Milan in Milena“ (1912/13.)

7.2 PRIPOVIJEST – ROMAN

Pripovijest – roman još nazivamo i tradicionalni roman zbog toga što radnja u tim romanima nije zasebna i ciklična cjelina (diskontinuirana) nego se njihova radnja događa kontinuirano i logično. To znači da ti romani predstavljaju ono što Viktor Šklovski – predstavnik ruskog formalizma zagovarao; radnja ima svoj kontinuirani početak i završetak (1. poglavlje, 2. poglavlje...).

U ovu podgrupu spadaju slijedeći Cankarovi romani:

- ❖ „Tujci“ (1902.)
- ❖ „Martin Kačur“ (1906.)
- ❖ „Marta“ (1906.)

7.3 TEMATIKA CANKAROVIH ROMANA

U Cankarevim se romanima pojavljuje motiv smrti.

Smrt predstavlja izlaz iz teškog, najčešće neispunjenog života te stoga smrt predstavlja izlaz i prijelaz u „drugi bolji život“. Motiv smrti najčešće je opisan obasjan svjetlošću i suncem, a povezan je sa Cankaraovom majkom i njezinom smrću. Cankaru je majka bila nešto posebno i uvijek je prizivao sjećanje na nju; prizivao je sjećanje na njenu smrt te smatrao da je ona prelazak iz teškog života u bolji, ljepši i drugačiji život. Često je motiv smrti uvršćavao u svoje romane.

Likovi koji se pojavljuju u Cankarovim romanima najčešće žude za boljim, drugačijom stvarnošću. ljubavi, a nerijetko su zaglavljani u nekoj drugačijoj stvarnosti.

Kao i u pripovijetkama pisanim nakon „Vinjeta“ i u romanima mu se isto javljaju slijedeći motivi:

- motiv otuđenog čovjeka
- motiv otuđenog umjetnika
- motiv žudnje (hrepenjenja)
- motiv prostora i društva

Svi ovi motivi iskazuju se slijedeći način:

Svaki Cankarov roman ima ženski i muški lik, koji su najčešće u braku, a žive u malom mjestu ili potječu iz njega. Muški su likovi najčešće umjetnici koji nitko ne shvaća, sredina ih

ne prihvaća i smatra ih „niškoristi“, dok s druge strane ženski likovi žude za ljubavlju, drugačijim životom i sredinom od one iz koje dolaze. Zapravo imaju ideju o tome kako bi ljubav i život trebao izgledati, a kad im se to ne ostvari povlače se u svoj svijet. Iako se na prvi pogled čini da u Cankarovima romanima prevladava pesimizam u svakom romanu možemo pronaći i naznake optimizma koji se od pripovjetke/romana „Tujci“ do romana „Marta“ postepeno povećava.

Ako „Tujce“ ubrojimo u roman, onda u tom romanu vidimo najnižu točku pesimizma. Glavni lik romana vraća se u malo mjesto iz velegrada (Beč) i vidi da se u njegovoj odsutnosti ništa nije promijenilo, da je sve ostalo isto kako je i bilo prije nego što je otišao. Neshvaćen od društva u malom mjestu počinje se prisjećati i snivati o prijašnjem životu i ponovnom povratku u velegrad, što nikada ne ispuni.

U romanu „Na klancu“ uvijek vlada pesimistično raspoloženje. Ženski lik žudi za ljubavi, bojim životom, žudi da pobjegne iz tmurne stvarnosti, ali ne uspijeva to ostvariti. U romanu se pojavljuje i motiv smrti kao spas i izlaz iz ovog života u bolji život, ali istovremene se pojavljuje i kao breme, jer sin nasljeđuje svu bijedu života.

Tek u romanu „Križ na gori“ doživljavamo preokret. Muški i ženski lik žude također za ljubavi i boljim životom, no uspijevaju se trgnuti iz dosadašnjeg života, pronaći zajednički jezik i zajedno otići u velegrad. To se vidi u ovom dijalogu: „Ne, Mate, nikar usmili se sebe, ne mene. Vrneva se, govori Mate Hanci, in tokrat bodo veliki dnevi in tokrat bo sjalo sonce tudi tja dol..... Kako sanje se mi zde zdaj, da sem sovražil nekič..... Ne sovraštva, ljubezni je treba, gorke in sočotne, ki je ne more zatemniti nobena žalost.“

U romanima „Hiša Marije Pomoćnice“ i „Nina“ se vraća pesimističnom raspoloženju i motivu otuđenih likova, spas je u smrti (prijelaz u novi i bolji život).

U romanima „Gospa Judit“ i „Marta“ već se vidi dolazak književnog sociorealizma, likovi se ne prepuštaju tmurnim i pesimističnim raspoloženjima, nego shvaćaju da sami mogu upravljati svojom sudbinom.

Kroz Cankarove romane se također provlače simboli kršćanstva i vjere – smrt i križ – koji istovremeno predstavljaju breme i spas .

7.4 DIJALEKTIKA ŽUDNJE (HREPENENJA)

Motiv žudnje se provlači kroz sve Cankarove romane, no najviše dolazi do izražaja u romanima „Hiša Marije Pomočnice“ i „Nina“ U oba ova romana dolazi do izražaja nemogućnost življenja onako kako bi glavni likovi htjeli te izlaz traže u sjećanjima iz prošlosti i snovima.

Mišljenja sam da se Cankarovim romanima, koji imaju autobiografske elemente, provlači motiv žudnje, jer je i on želio da ga društvo vidi onako kako je on sebe doživljavao, što se sigurno kosilo sa slikom kojom ga je ono doživljavalo,

7.5 ŠTO JE MODERNO U CANKAROVIM ROMANIMA

Prema mom mišljenju to je spoj nekoliko stvari; na Cankarovo su se pisanje odrazili njegovi realistični i naturalistički počeci u njegovom rodnom mjestu, zatim boravak u Beču gdje se upoznao s europskim tokovima moderne od dekadencije, simbolizma do impresionizma i gdje je upoznao s djelima europskih pisaca (francuskih, njemačkih, ruskih) što je kasnije dalo posebnu draž njegovim romanima.

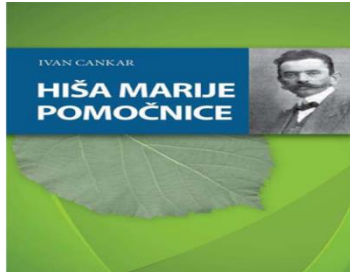
Iako se smatra da je malo čitao ruske pisce, osobno vidim nekoliko poveznica s ruskim romanima. Od ruskih je pisaca, posebice Dostojevskog, Tolstoje, Gogolja preuzeo tematiku i psihologiju likova. Česti motiv u djelima Dostojevskog su snovi, gotovo svi junaci u njegovim romanima sanjaju, a snovi – prijelomni snovi – na različite načine razotkrivaju junacima istinu i u tom je njihova značajna funkcija. I u Cankarovim romanima likovi sanjaju i u snovima spoznaju istinu to se posebno vidi u pripovijetki „Potepuh Marko in kralj Matejaž“. Isto tako česti su motivi i kod jednog i drugog smrt – smijeh – pojedinac. Na Cankarovo pisanje je također utjecao ruski realistički i naturalistički način pisanja, što je on u svojim djelima spojio sa modernističkim načinom pisanja. Cankar je u svoje romane uveo subjektivizam i novoromantiku koja se ispremiješala sa realizmom i naturalizmom.

Cankar najčešće piše u prvom licu; njegovi likovi ili pripovjedač iznose svoje osjećaje, mišljenje, svoju verziju događaja, a između tih monologa/dijaloga istovremeno se isprepliću opisi sredine i krajolika koji su opisani realistično i objektivno.

Cankarovi romani se izdvajaju i po svojoj strukturi – povezuje ciklične i samostalne novele u veće smislene cjeline – što ga isto tako izdvaja od pisaca razdoblja. U Cankarovim romanima nalazimo subjektivizam, impresionizam, dekadenciju, simbolizam poveza sa realizmom i

naturalizmom, pisanje u prvom licu, unošenje motiva otuđenosti, žudnje što ne nalazimo u djelima ostalih pisaca tog vremena. Stoga se slobodno može reći da je Cankar začetnik i najznačajniji predstavnik slovenskog modernizma, čije je razdoblje započelo s Cankarom, a završilo s njegovom smrću.

7.6 ROMAN KUĆE MARIJE POMOĆNICE

Roman „Kuća Marije Pomoćnice“ je napisana u razdoblju od kolovoza 1902. do svibnja 1903. Za njega možemo reći daje jedan od Cankarovih najznačajnijih romana.

Radnja romana prati 12 bolesnih djevojčica koje su smještene u bolnici Kuća Marije Pomoćnice.

Roman započinje dolaskom djevojčice Malči u Kuću Marije Pomoćnice gdje ju ostavlja majka. Radnju pratimo preko sveznajućeg pripovjedača koji se postupno udaljuje od Malčinog doživljaja bolnice i usredotočuje na odnos drugih bolesnih djevojčica prema životu i smrti. Ovdje upoznajemo drsku Lojzku, susretljivu Režiku, Tinu koja je najstarija i najzrelija, slijepu Tončku, tajanstvenu i usamljenu Katicu, grbavu Brigitu, Minku koja ubrzo nakon Malčinog dolaska umre, sestru Ceciliju koja je uvijek dobra i samilosna prema djevojčicama i jedina odrasla osoba među njima. Nasuprot atmosfere u Kući i samoj Kući su suprotstavljeni posjetitelji Kuće. Posjetitelji su predstavljeni kao stranci i „izvanzemaljci“ koji ne spadaju u tu Kuću posvećenoj smrti.

Roman završava Malčinom smrću.

ANALIZA

Radnja je podijeljena unutrašnji (praćenje života 12 bolesnih djevojčica u „Kući Marije Pomoćnice) i vanjski svijet (život djevojčica u Kući je prekidan posjetima roditelja i rođaka.)

Struktura romana:

Roman je sastoji od devet poglavlja. Svako poglavlje je zapravo jedna novela koje je posvećena jednoj od djevojčica. Svaka novela bi mogla stajati samostalno i tvoriti priču za sebe, no zajedno ipak tvore smislenu i povezanu cjelinu.

Zbog takve strukture roman Kuću Marije Pomoćnice ubrajamo ciklične romane odnosno novela – roman.

Dijalektika žudnje:

Kroz cijeli roman može se primijetiti motiv žudnje. Taj motiv žudnje možemo podijeliti na dijela:

- žudnja za zamišljenim i boljim životu u vanjskom svijetu od onoga kojeg doživjeli dolaska u Kuću (ni jedna se ne želi vratiti prijašnjem životu)

- žudnja za smrću

Za djevojčice vanjski svijet (grad) predstavlja u njihovim razmišljanjima i snovima nešto sto nikada nisu prije doživjele; predstavlja ljubav, blagostanje i dobrotu.

Ne vraćaju se u sjećanjima na prijašnji život niti za njim žude, jer smatraju od njega nisu dobile ništa dobra; ni ljubav roditelja, neke su doživjele psihičko i fizičko zlostavljanje, pijančevanje i prisila na homoseksualne odnose te zato bježe u svoj zamišljeni svijet.

Motiv smrti ovdje kao i u svim Cankarovim romanima predstavlja simbol kršćanstva.

Simbol kršćanstva - za kršćane smrt znači prelazak u drugi život lišen patnje koju doživljavaju u ovom životu.

Smrt za djevojčice znači prestanak patnje u ovom životu i prelazak u bolji i drugačiji život.

U romanu „Kuća Marije Pomoćnice“ vlada pesimistično raspoloženje, a na kraju ipak vidimo trunku optimizma, jer kao i ostalim Cankarovim romanima, Cankar uvodi motiv smrti koji predstavlja nešto dobro i bolje.

Kuća Marije Pomoćnice je prvo veće Cankarovo djelo koje po tehnici pripovijedanja podsjeća na impresionizam. Pripovjedač se vrlo vješto premješta s predmeta na predmet, s lica na lice.

Posljedica takovog načina pripovijedanja je raznovrsna tematika djela, pravi mozaik situacija koji se po sadržaju, a i po vremenu iz kojeg potječu veoma razlikuju.

Za teško bolesne i na smrt osuđene djevojčice nailazimo na značajne doživljaje iz sadašnjosti, ali i iz bliske prošlosti.

Život djevojčica u bolnici čini prvo tematski sloj romana i vezan je za sadašnjost. U ovaj tematski sloj spadaju nedjeljni posjeti bolnici, posjeti u vrijeme praznika, kada se otkrivaju socijalne razlike roditelja i posjetioca te uključeno je sve što je vezano za ponašanje i zajednički život djevojčica u bolnici, kao što su najintimniji razgovori pa sve do samozadovoljavanja.

Drugi tematski sloj su gorka i za život presudna iskustva iz njihovog ranijeg djetinjstva, iz života prije dolaska u bolnicu. Ovaj tematski sloj karakterizira prošlost, prostorno je distanciran, smješten je u predgrađe ili gradsku sredinu. Ovdje dolaze do izražaja sjećanja djevojčica na teške socijalne i obiteljske prilike u kući kao i njihove neizbrisane i mučne slike preranog susreta s spolnim životom roditelja. U romanu istaknuto mjesto zauzimaju erotski i seksualni prizori, prvenstveno oni koji narušavaju kršćanske norme morala.

Treći tematski sloj čini svijet čežnje i snova, svijet bez vremenske i prostorne ograničenosti. u trećem sloju pripovjedač prelazi u stilsko područje simbolizma. Na smrt bolesne djevojčice sanjaju o drugačijem ljepšem životu i čeznu za izbavljenjem iz patnje. Opisani tematski slojevi se ne nižu jedan iza drugog u nekom logičkom slijedu već se isprepliću i cijepaju na pojedine svoje sastavne elemente.

Priče svih djevojčica su istovjetne, sve priče govore što im se dogodilo u njihovom ranijem životu, kakve su psihičke ozljede zadobile u životu sa svojim bližnjima, kako su se sukobile s roditeljima i kako su te psihičke ozljede uzrok njihovom sadašnjem psihičkom stanju. Sadašnjost im je predodređena prošlošću, ona je posljedica nekih ranijih djela. Sadašnji je

život nemoćan i nije uopće život nego je umiranje. Činom svojih roditelja u prošlosti bilo je predodređeno da će djevojčice dočekati bolest i smrt. Smrt je posljednji cilj života.

7.7 ROMAN NINA

Roman „Nina“ je Cankar pisao u razdoblju 1905. do 1906. godine.

Roman prati bolest djevojke Nine u njezinih zadnjih sedam dana i noći prije smrti, zaključen je pripovjedačevom komentarom o Nininoj smrti.

Bolest Nine i njezinu smrti, zatim događaje u okolini pratimo kroz pripovjedačeve oči.

ANALIZA

Struktura romana:

Roman se sastoji od osam poglavlja, a nazvani su: prva noć, druga noć, treća noć, četvrta noć, peta noć, šesta noć, sedma noć i epilog. Poglavlja su zapravo crtice, novele, romanse u prozi, koje bi naravno mogle samostalno stajati i tvoriti priču za sebe. Roman Nina također spada u ciklične romane odnosno novela – roman.

Tehnika pripovijedanja:

Događaje pratimo kroz pripovjedačeve oči, koji su najčešće ispričani u prvom licu, no ima trenutaka kada se pripovjedač obraća Nini i u tim trenucima je roman napisan u „ti“ obliku pripovijedanja.

U ovom romanu postoji još jedan način pripovijedanja koji je kod slovenskih pisaca rijedak, a to je pripovijedanje u dvojini.

U „Nini“ nalazimo pravu impresionističku formulu: poredak različitih prizora i događaja, zatim nasilno prekidanje tih događaja i prelazak na nove. „...in bilo mi je, kakor da hodi pred mano moje srce in išče poti... Če gre človek visoko po temnih stopnjicah, nato po dolgih mostovžih, ...“

Roman „Nina“ ima čak četiri tematska područja. Prvi tematski sloj čini neposredni odnos između pripovjedača i Nine; pripovjedačeve dijaloge s Ninom, njegove monologe, opise njihovih duševnih stanja kao i vrlo rijetke konkretne događaje u kojima sudjeluju obje ili samo jedno od njih.

U drugi tematski sloj romana spadaju pripovjedačeve priče Nini, uključujući i one autobiografskog karaktera.

Treći tematski sloj čine u to pripovijedanje umetnute priče koje pripovijeda sam pripovjedač ili pak osoba koju je on uveo u priču.

Četvrti posljednji sloj u romanu „Nina“ predstavljaju meditacije koje je pripovjedač poput cijelog romana upućuje Nini, ali koje čine i neovisno područje djela.

Tematiku sedam noći i epilog pripovjedač pripovijeda u prvo licu. Kako on većinom pripovijeda o događajima odnosno situacijama u kojim sam sudjeluje ili ih sam doživljava, riječ je i takozvanom „unutrašnjem“ pripovjedaču. U romanu je stupanj pripovjedačeva znanja primjeren situacijama, a u nekoliko se slučajeva čini da pripovjedač zna čak i više od lica u romanu.

Za roman „Nina“ možemo reći da je posljednji Cankarov roman u kojem prevladavaju impresionističke stilske značajke.

Dijalektika žudnje (hrepenjenja):

Zbog Ninine bolesti i njezine sve bliže smrti osjećamo i strah pripovjedača. Kroz pripovjedačevu priču saznajemo da je Nina imala težak život, a istovremeno upoznajemo još neke sporedne likovima i njihove teške živote te zbog toga pripovjedač žali i žudi što nisu imali bolje živote i doživjeli ljubav i blagostanje.

U cijelom romanu osjeća se očajno i pesimistično raspoloženje, pripovjedač je nervozan, osjeća nekakvu slutnju da će svaki trenutak život biti gotov.

Kada se dogodi Ninina smrt istovremeno je očajan i pomalo optimističan, jer smrt joj donosi spas.

Tu isto vidimo smrt kao prekretnicu prekida teškog i patničkog života i ulazak u svijet gdje vlada ljubav, dobrota i blagostanje.

Smrt je i ovdje simbol kršćanstva, kršćani vjeruju da je smrt prelazak u bolji svijet.

Za kraj moram napomenuti da je roman „Nina“ teško interpretirati te da me način pisanja ovog romana veoma podsjeća na način pisanja crtica u „Vinjetama“.

8. SAŽETAK

Slovenska moderna imala je svoj specifičan razvojni tok te se razvijala bitno drugačije od ostalog dijela Europe. Dok je većina zemalja Europe već odavno ostavila realizam i naturalizam iza sebe te duboko zašla u razdoblje moderne, u Slovenije je još uvijek prevladavao realistički način pisanja.

Početak slovenske moderne smatra se izlazak Cankarove zbirke poezije „Erotika“ 1899. godine, a njezin završetak je bio krajem I. svjetskog rata 1918. godine što je ujedno i godine smrti Ivana Cankara. Stoga slobodno možemo reći da je razdoblje moderne u slovenskoj književnosti započelo i završilo sa Ivanom Cankarom.

Cankar je najviše čitan i prevođen pa stoga i najpoznatiji predstavnik slovenske moderne u samoj Sloveniji i izvan nje.

Književni rad Ivana Cankara je tematski vrlo raznolik, opsežan i slojevit. U njegovim se djelima nalazi bezbroj varijacija iste teme, motiva i izražajnih sredstava.

Cankar piše poeziju, prozu, drame, polemičke, kritičke i političke spise. Njegov je opus opsežan, ali podijeljen na mnogo malih proznih djela. Kao što sam već naglasila Cankarov se stvaralački razvoj može podijeliti u tri razdoblja među kojima ne postoji stroge granice, ali svako od njih ima svoje oznake; a to su prvo rano razdoblje, drugo zrelo razdoblje i treće kasno razdoblje.

Prema tematici Cankarov se književni opus može podijeliti na nekoliko kompleksa – na djela sa:

- autobiografskom tematikom odnosno s „unutarnjom“ biografijom kao kod romana „Nina“

- tematikom umjetnika u malom mjestu
- tematiku učiteljskog poziva
- tematikom seoskog proletarijata
- tematikom društvenog odnosno psihološkog zbivanja
- tematikom rata

U Cankarovom se književnom opusu isprepliće nekoliko književnih pravaca, ali tako da u određenom djelu prevladava samo jedan od njih. U njegovom stvaralaštvu prisutni su tragovi realizma i naturalizma s kraja 19. stoljeća, ruskog psihološkog i etičkog realizma i neorealizma s dekadencijom i simbolizmom. U Cankarovim djelima dominira uglavnom impresionistički i simbolistički stil, on izriče misli impresionističkim stilom, bez mnogo metafore. U onim djelima gdje dominiraju apstraktne, moralne i pjesničke ideje upotrebljava simbolistički stil.

Cankar je najznačajniji slovenski dramski i prozni pisac. On je pisao psihološke i socijalne drame, burleske, komedije i pjesničke drame, gdje progovara o najintimnijim, ali i o socijalnim i nacionalnim temama.

Što je u slovenskoj književnosti za razdoblje slovenskog romantizma bio Franc Prešern to je Ivan Cankar bio za modernu. Kako je Prešern svojom poezijom podignuo slovensku književnost na viši nivo tako je Cankar slovensko literarno stvaralaštvo podigao na razinu umjetnosti.

Cankar je stvorio književne svjetove, koji i danas djeluju kao arhetipovi slovenske proze i dramatike.

Spajanje naturalizma sa modernističkim tokovima tj. unosa subjektivizma u djela i pisanja u prvom licu, te unosa motiva otuđenog čovjeka/umjetnika, motiva žudnje (hrepenjenja) i motiva društva i sredine s pravom možemo reći da je dao poseban pečat slovenskoj

književnosti. Svoje je literarno stvaralaštvo utemeljio na izrazito subjektivnoj osnovi pišući o temeljnim životnim pitanjima od onih najosobnijih do kritika socijalnih razmjera.

Njegovo dramsko odnosno prozno stvaralaštvo postalo je temelj za razvitak slovenske književnosti dvadesetog stoljeća.

9. POPIS LITERATURE:

1. Ivan Cankar, Dela I – Vinjete, Knjiga za lahkomišlene ljudi (Kralj Malhua), Gospa Judit, Cankarjeva založba, Ljubljana. 1985.
2. Janko Kos, Književnost, Založba obzorja, Maribor, 1994.
3. Kronika človeštva, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana, 1996.
4. Adrijan Lam, Pregled književnosti III, Založba Rokus, Ljubljana, 1998.
5. Janko Kos, Pregled slovenskega slovstva, DZS, Ljubljana, 1992.
6. Gregor Kocijan, Kratka pripovedna proza v obdobju moderne, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana, 1996.
7. Gregor Kocijan, Razgledi po slovenski književnosti, Debora, Ljubljana, 2001.
8. France Bernik, Tipologija Cankarjeve založbe, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1983.
9. France Bernik, Monografska študija, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1987.
10. Ivan Cesar – Jože Pogačnik, Slovenska književnost, Školska knjiga, Zagreb, 1991.
11. Franc Zadavec, Odtisi Dostojevskega v slovenski poetiški, filozofski in estetiški zavesti v prvi polovici XX. stoletja, Slavistična revija, 37, št.4, 1989, str. 403-427.
12. Ivan Cankar, Hiša Marije Pomočnice, DZS, Ljubljana, 2004.
13. Ivan Cankar, Kuća Marije Pomočnice; Nina, Veselin Masleša, Sarajevo, 1981.
14. Ivan Verč, Cankar in Dostojevski, Sodobnost (1963-), letnik 25. št. 7, 1977.